

CZU: 347.91/.95(478)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.5795402>

FAZELE PROCESULUI CIVIL

*Iulia BĂNĂRESCU, Anatolie BĂNĂRESCU***Universitatea de Studii Europene din Moldova***Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere” din Moldova*

Orice activitate reprezintă o totalitate de acțiuni cuprinse în anumite etape. Activitatea instanțelor judecătorești în cauzele civile se desfășoară în scopul soluționării cauzei civile. Desfășurarea procesului civil are loc prin trecerea succesivă de la anumite acte procesuale la cele ulterioare, într-o anumită ordine prevăzută de Codul de procedură civilă și sunt grupate în etape, care în literatura de specialitate sunt numite faze ale procesului civil.

Cuvinte-cheie: *ședință de judecată, faze ale procesului civil, participanți la proces, hotărâri judecătorești.*

PHASES OF THE CIVIL LAWSUIT PROCESS

Any activity represents a totality of actions carried out at certain stages. The work of courts in civil cases is carried out for the purpose of resolving the civil case. The conduct of the civil lawsuit process takes place through the successive transition from certain procedural acts to subsequent ones, in a certain order provided for by the Code of Civil Procedure and are grouped into stages, which in the literature are called phases of the civil process.

Keywords: *court hearing, phases of the civil process, participants in the process, court decisions.*

Introducere

Procedura civilă constituie activitatea desfășurată de către instanțele judecătorești în scopul apărării drepturilor și intereselor legitime ale persoanei. Sarcina de îndeplinire a justiției într-un stat de drept revine organelor statului, special constituite în acest scop. Potrivit art.114 din Constituția Republicii Moldova, „*Justiția se îndeplinește în numele legii numai de instanțele judecătorești*”. Activitatea instanțelor judecătorești este reglementată de totalitatea normelor adoptate și sancționate în acest sens de către stat pentru a garanta respectarea drepturilor și a intereselor legitime ale persoanei la îndeplinirea justiției.

Rezultate și discuții

Orice activitate reprezintă o totalitate de acțiuni cuprinse în anumite etape (din greacă *stádio* – etapă, perioadă). Activitatea instanțelor judecătorești în cauzele civile se desfășoară în scopul soluționării cauzei civile. Desfășurarea procesului civil are loc prin trecerea succesivă de la anumite acte procesuale la cele ulterioare într-o anumită ordine prevăzută de Codul de procedură civilă și sunt grupate în etape, care în literatura de specialitate sunt numite *faze ale procesului civil* [1].

Importanța cunoașterii particularităților fazelor procesului civil constă în aceea că la fiecare fază pot fi îndeplinite doar anumite acțiuni procedurale. Normele de procedură civilă pot prevedea drept sancțiune procedurală pentru neîndeplinirea actului procedural, la o anumită fază a procesului civil, decăderea din drepturi pentru neîndeplinirea în termen a actului procedural (art.10 alin.(3) CPC). De exemplu, la administrarea probelor, partea nu poate prezenta anumite probe noi la etapa susținerilor orale (art.235 alin.(1) CPC).

Prin fază a procesului civil înțelegem **o totalitate de acte procedurale îndeplinite de către instanța de judecată și participanții la proces, parte componentă a procesului civil în desfășurare, pentru atingerea unui scop procesual unic și apropiat.**

Scopul procesual se definește ca posibilitate de soluționare a cauzei civile sau ca terminare a procesului civil la orice fază a acestuia. Scopul procesual poate fi realizat dacă în urma îndeplinirii actelor procedurale vor fi create condițiile necesare pentru trecerea de la o fază a procesului civil la alta [2]. În funcție de scopul procesual pot fi evidențiate categoriile fazelor procesului civil. Astfel, fiecare pricină civilă [3]:

- 1) trebuie să fie inițiată;
- 2) pregătită pentru examinare;
- 3) examinată în ședința de judecată;
- 4) soluționată printr-o hotărâre judecătorească;
- 5) să fie executată hotărârea judecătorească prin care a fost soluționată cauza civilă.

În general, procesul civil cuprinde două mari stadii: **judicarea cauzei și executarea silită.**

1. Stadiul judicării cauzei are drept scop examinarea și soluționarea cauzei civile în fond. Finalizarea acestei faze are loc prin pronunțarea unei hotărâri judecătorești [4];

2. Stadiul executării silită. Scopul acestui stadiu este aplicarea la cerere a măsurilor de executare cu caracter de constrângere pentru executarea documentelor executorii. Aceasta derivă din dreptul de a cere punerea în executare a unui titlu executoriu [5].

În funcție de cererea înaintată de participanții la proces, fazele procesului civil pot fi clasificate în faze obligatorii și faze facultative.

Faze obligatorii ale procesului civil sunt:

- 1) intentarea procesului civil (art.166-173 CPC);
- 2) pregătirea cauzei pentru dezbaterile judiciare (art.183-191 CPC);
- 3) dezbaterile judiciare, care se împart în:
 - a) deschiderea ședinței de judecată. Etapa pregătitoare (art.197-210 CPC);
 - b) judicarea cauzei în fond (art.211-232 CPC);
 - c) pledoariile și replica (art.233-235 CPC);
 - d) deliberarea și pronunțarea hotărârii (art.236-237 CPC).
- 4) executarea imediată a hotărârilor judecătorești (art.256 CPC).

Faze facultative ale procesului civil sunt:

- 1) judicarea în apel (art.357-396 CPC);
- 2) judicarea în recurs (art.423-445 CPC);
- 3) judicarea în revizuire (art.446-453 CPC);
- 4) executarea silită a hotărârii judecătorești [6].

Fazele obligatorii ale procesului civil

Faza obligatorie constituie cea parte integrantă a procesului civil pe care inevitabil o parcurge orice cauză civilă, indiferent de manifestarea de voință a participanților la proces. Fazele obligatorii cuprind cea mai mare parte a procesului civil și au loc în prima instanță.

Intentarea procesului civil are loc prin depunerea unei cereri de chemare în judecată sau a altei categorii de cereri, în funcție de felul procedurii, cu respectarea tuturor condițiilor prevăzute de lege (art.166-167 CPC). Respectarea exigențelor prevăzute de lege la depunerea cererii de chemare în judecată se verifică de către instanța de judecată în urma cărui fapt emite o încheiere de primire a cererii de chemare în judecată, dacă acestea au fost respectate (art.168 CPC). În momentul emiterii încheierii judecătorești de primire a cererii de chemare în judecată are loc momentul propriu-zis de intentare a procesului civil. Potrivit art.7 alin.(1) CPC, „*Instanța judecătorească intenționează procesul civil la cererea persoanei care revendică apărarea unui drept al său încălcat sau contestat, libertății ori a unui interes legitim*”.

Intentarea procesului are drept efect apariția raporturilor procesuale civile cu privire la examinarea și soluționarea unei pricini civile dintre instanța de judecată și participanții la proces, precum și dintre instanță și ceilalți subiecți procesuali care contribuie la înfăptuirea justiției (martorul, expertul, interpretul, reprezentantul) [7].

Pregătirea cauzei pentru dezbaterile judiciare. Pentru îndeplinirea sarcinilor procesului civil, la faza pregătirii cauzei pentru dezbaterile judiciare, instanța de judecată, participanții la proces, precum și alți subiecți procesuali, îndeplinesc anumite acte procedurale până la începerea dezbaterilor judiciare. Prin pregătirea completă a cauzei pentru dezbateri judiciare se evită tergiversarea examinării cauzei civile. Astfel, potrivit art.185 alin.(1) CPC, la faza pregătirii cauzei pentru dezbaterile judiciare instanța de judecată soluționează problema intervenirii în proces a coreclamanților, copârâților și intervenienților; expediază pârâtului și, după caz, intervenientului copiile de pe cererea de chemare în judecată și de pe înscrisurile anexate la ea întru confirmarea pretențiilor reclamantului și stabilește data până la care pârâtul și, după caz, intervenientul urmează să prezinte o referință scrisă privind acțiunea reclamantului; ia măsuri pentru concilierea părților; explică părților dreptul de a recurge la judecata arbitrală pentru soluționarea litigiului și efectele unui astfel de act; soluționează problema citării în ședința de judecată a martorilor sau îi interoghează la locul aflării lor; la cererea participanților la proces, reclamă organizațiilor și persoanelor fizice probele necesare; la solicitarea părților sau în cazurile prevăzute de lege, dispune din oficiu efectuarea expertizei etc.

Dezbaterile judiciare. Faza dezbaterilor judiciare este faza cea mai complexă a procesului civil în care instanța de judecată cercetează probele în ședința de judecată, audiază luările de cuvânt ale participanților la proces și soluționează cauza în fond prin pronunțarea hotărârii judecătorești sau încetează procesul [8]. Dezbaterile judiciare se împart în patru etape:

a) *Etapa pregătitoare* reprezintă acea etapă a dezbaterilor judiciare în care instanța de judecată verifică îndeplinirea condițiilor de începere a examinării cauzei în fond. La această etapă, instanța de judecată: decide cu privire la desfășurarea ședinței de judecată în mod public, deschis sau închis; explică obligațiile interpretului; îndepărtează martorii din sala ședinței de judecată; anunță completul de judecată și explică dreptul de a face recuzări; verifică prezența participanților la proces; explică drepturile și obligațiile participanților la proces; soluționează cererile și demersurile participanților la proces; explică drepturile și obligațiile expertului și ale specialistului.

b) *Judecarea cauzei în fond* este cea mai amplă și cea mai semnificativă parte a dezbaterilor judiciare [9]. La această fază, părțile dau explicații asupra cauzei și se cercetează probele pentru constatarea circumstanțelor importante pentru soluționarea cauzei. Judecarea cauzei în fond se finalizează prin examinarea tuturor probelor din dosar.

c) *Pledoariile* constituie luările de cuvânt ale participanților la proces. Fiind una dintre etapele distincte ale dezbaterii judiciare, pledoariile constituie, de fapt, pledoariile referitoare la rezultatele cercetării probelor în cadrul judecării cauzei în fond. Participanții la proces își expun opiniile argumentate vizavi de circumstanțele cauzei care confirmă sau infirmă pretențiile ori obiecțiile părților adverse, se dă apreciere fiecărei probe, se expune opinia despre corectitudinea aplicării sau interpretării normelor de drept și în final fiecare participant reconfirmă care ar trebui să fie soluția dată de instanță la pronunțarea hotărârii [10].

d) *Deliberarea și pronunțarea hotărârii.* După încheierea susținerilor orale, completul de judecată se retrage în camera de deliberare pentru adoptarea hotărârii. La această fază instanța emite soluția în cauza civilă. Sub conducerea președintelui ședinței, completul de judecată deliberază asupra tuturor problemelor ce urmează să fie soluționate, apreciază probele, determină circumstanțele și caracterul raportului juridic dintre părți, legea aplicabilă soluționării cauzei și admiterea acțiunii. După semnarea hotărârii, completul de judecată revine în sala de ședințe, unde președintele sau unul dintre judecători dă citire hotărârii judecătorești.

Executarea imediată a hotărârilor judecătorești. Hotărârile judecătorești pot fi executate silit la cererea părții care a avut câștig de cauză și numai în cazul în care hotărârea a devenit definitivă. Totuși, pentru anumite categorii de cauze, hotărârea judecătorească este de executare imediată. Ordonanța sau hotărârea judecătorească urmează a fi executate imediat numai în cazurile în care pârâtul este obligat la plata: pensiei de întreținere; salariului și a altor drepturi ce decurg din raporturi de muncă, precum și a indemnizațiilor prevăzute de statutul șomerilor, în mărimea unui salariu mediu; reparației prejudiciilor cauzate prin vătămare a integrității corporale sau prin o altă vătămare a sănătății ori prin deces, dacă reparația s-a efectuat sub formă de prestații bănești periodice; unui salariu mediu pentru absență forțată de la lucru, în cazul reintegrării în serviciu, precum și la reintegrarea în serviciu a salariatului concediat sau transferat nelegitim (art.256 CPC). Doar pentru aceste categorii de cauze executarea hotărârii judecătorești constituie o fază obligatorie.

Fazele facultative ale procesului civil

Faza facultativă constituie acea parte integrantă a procesului civil pe care o parcurge o cauză civilă la cererea participanților la proces. Căile de atac constituie o modalitate prin care se pot verifica hotărârile considerate neîntemeiate și ilegale. Acestea pot fi exercitate doar la manifestarea de voință a părții interesate prin depunerea unei cereri. Codul de procedură civilă prevede trei căi de atac care corespund și fazelor facultative, cu excepția executării silite.

Judecarea în apel. La judecarea apelului, instanța de apel, în baza materialelor din dosar și a celor prezentate suplimentar, verifică corectitudinea constatării circumstanțelor de fapt ale cauzei, a aplicării și interpretării normelor de drept material, precum și respectarea normelor de drept procedural la judecarea cauzei în primă instanță.

Judecarea în recurs. La judecarea recursului instanța de recurs, în baza materialelor din dosar și a celor prezentate suplimentar, în funcție de categoria recursului (recurs cat. I și recurs cat. II), verifică corectitudinea constatării circumstanțelor de fapt ale cauzei, a aplicării și interpretării normelor de drept material, precum și respectarea normelor de drept procedural la judecarea cauzei în primă instanță.

Judecarea în revizuire. Calea de atac revizuirea se exercită în privința hotărârilor și încheierilor care deja au devenit irevocabile în temeiurile prevăzute de lege (art.449 CPC).

Executarea silită a hotărârii judecătorești constituie acea fază, prin care creditorul realizează, prin intermediul executorului judecătoresc, cu concursul organelor de stat abilitate, drepturile sale, recunoscute printr-un document executoriu, *dacă debitorul nu-și îndeplinește benevol obligațiile*. Astfel, executarea silită are loc doar în cazul în care debitorul nu-și execută obligațiile.

Conform art.1 CPC, „*Legislația procedurală civilă a Republicii Moldova reglementează raporturile sociale referitoare la raporturile procesuale civile ce apar la îndeplinirea justiției de către instanțele judecătorești de drept comun și de cele specializate în cadrul judecării cauzelor în acțiuni civile, precum și a altor pricini, date în competența lor de prezentul cod și de alte legi*”.

Autorul român Viorel Mihai Ciobanu definește dreptul procesual civil ca fiind un sistem de norme juridice ce reglementează modul în care este organizată și se desfășoară activitatea de judecată a cauzelor privitoare la drepturi și interese civile, legitime, precum și modul în care sunt duse la îndeplinire (sunt executate) hotărârile judecătorești sau alte titluri executorii [11].

La o analiză de ansamblu a definițiilor citate mai sus, observăm că în formularea lor sunt cuprinse anumite coordonate privind definirea ramurii dreptului procesual civil. Astfel, dreptul procesual civil este o ramură de drept care:

- constituie o totalitate de norme juridice dislocate într-un sistem. Ca element esențial al definiției unei ramuri este „totalitatea regulilor de conduită” ori „totalitatea (ansamblul, sistemul) normelor juridice” [12]. Toate normele dreptului procesual civil sunt adoptate și sancționate de către stat și, potrivit art.2 CPC, „*Procedura de judecare a cauzelor civile în instanțele judecătorești de drept comun și în cele specializate este stabilită de Constituția Republicii Moldova, de prezentul cod și de alte legi organice*”;

- reglementează relațiile sociale ce apar între instanța de judecată, pe de o parte, și participanții la proces, pe de altă parte. Subiect obligatoriu al relațiilor procesuale civile este instanța de judecată. Relațiile stabilite între instanța de judecată și participanții la procesul civil sunt de subordonare. Toate relațiile apărute între participanții la procesul civil constituie relații de drept material, nu însă de drept procesual civil. Raporturile juridice ce apar între instanța de judecată și participanții la proces sunt de subordonare și din acest considerent, ținând cont de criteriul „organic” [13], dreptul procesual civil face parte din sistemul dreptului public;

- reglementează activitatea desfășurată de către instanțele judecătorești și participanții la proces la *examinarea și soluționarea cauzelor civile și la executarea hotărârilor, deciziilor și a altor acte de dispoziție ale instanțelor judecătorești sau ale altor organe de jurisdicție*. Activitatea acestor subiecți de drept procesual se limitează doar la aceste două categorii menționate mai sus. În principiu, procesul civil parcurge două mari faze [14]:

a) faza judecării propriu-zise care se desfășoară mai întâi în fața instanței de fond și se finalizează cu deliberarea și pronunțarea hotărârii urmată de judecata în căile ordinare de atac (apelul și recursul), etape după care hotărârea judecătorească rămâne definitivă sau irevocabilă, urmată, dacă este cazul, de judecata în căile extraordinare de atac;

b) faza executării silite a hotărârilor judecătorești ce include activitatea executorilor judecătorești care își îndeplinesc atribuțiile sub controlul instanței judecătorești.

Asemănător fazelor mari, procesul civil corespunde și activității 1) de examinare și soluționare a cauzelor civile; 2) de executare a hotărârilor, deciziilor și a altor acte de dispoziție ale instanțelor judecătorești sau ale altor organe de jurisdicție.

În acest context, putem defini dreptul procesual civil ca o ramură de drept de sine stătătoare, constituită din totalitatea normelor juridice, dislocate într-un sistem, ce reglementează relațiile sociale apărute între instanța de judecată și participanții la proces în legătură cu examinarea și soluționarea cauzelor civile, precum și cu executarea hotărârilor, deciziilor și a altor acte de dispoziție ale instanțelor judecătorești.

Concluzii

Concluzionând, putem constata că, în mod obișnuit, procesul civil derulează în două mari faze: 1) faza judecării propriu-zise în fața instanțelor de judecată, care finalizează prin pronunțarea unei hotărâri irevocabile; 2) faza executării silite a hotărârii, în cadrul căreia hotărârea definitivă este adusă la îndeplinire de organele de executare. Prima dintre aceste două faze este cea mai complexă și, la rândul ei, include două faze: judecata de fond și judecata căilor de atac-apel și recurs.

Faza judecării parcurge, uneori, doar judecata în primă instanță, dar poate să parcurgă și judecata în căile de atac. Faza executării silită are loc în cazul în care hotărârile judecătorești pot fi puse în executare prin forța de constrângere a statului, dar și în cazul altor titluri executorii, dacă debitorul nu-și execută de bunăvoie obligațiile.

De menționat că nu este obligatoriu ca procesul civil să se desfășoare în ambele faze. Însă la fiecare fază pot fi îndeplinite doar anumite acțiuni procedurale, fapt ce și determină importanța cunoașterii particularităților fazelor procesului civil.

Referințe:

1. *Гражданский процесс. Общая часть*: Учебник / Под общ. ред. Т.А. Беловой, И.Н. Колядко, Н.Г. Юркевича. Минск: Амалфея, 2001, с.29.
2. *Гражданское процессуальное право Российской Федерации*: Учебник / Под ред. А.А. Власова. Москва: Юрайт-Издат, 2003, с.15.
3. *Гражданский процесс. Общая часть*: Учебник / Под общ. ред. Т.А. Беловой, И.Н. Колядко, Н.Г. Юркевича, с.32.
4. *Ibidem*, p.30.
5. Bănărescu A. *Reflecții analitice asupra unor incidente ce apar la executarea silită a hotărârilor judecătorești în materie civilă*: Studiu monografic. Chișinău, 2019, p.61.
6. Codul de executare al Republicii Moldova, nr.443 din 24.12.2004. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.214-220/704.
7. BELEI E., CHIFA F., COJUHARI Al. [et al.]; red. șt. Cojuhari Al. *Drept procesual civil. Partea specială*: Curs universitar. Chișinău, 2009, p.8.
8. *Гражданское процессуальное право Российской Федерации*: Учебник / Под ред. А.А. Власова, с.16.
9. Belei E., Chifa F., Cojuhari Al. [et al.]; red. șt. Cojuhari Al. *Drept procesual civil. Partea specială*, p.47.
10. *Ibidem*, p.54.
11. Ciobanu V.M. *Drept procesual civil*. Vol.I. T.U.B., 1986, p.1.
12. Avornic Gh. *Tratat de teorie generală a statului și dreptului*: Vol.I. Chișinău, 2009, p.343.
13. Arseni Al. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol.I. Chișinău, 1997, p.73.
14. Măgureanu F. *Drept procesual civil*. București: ALL Beck, 1998, p.8.

Date despre autori:

Iulia BĂNĂRESCU, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Europene din Moldova.

E-mail: iu.banarescu@mail.ru

ORCID: 0000-0001-6612-8072

Anatolie BĂNĂRESCU, doctor în drept, lector universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere” din Moldova; executor judecătoreesc.

E-mail: banarescu@mail.ru

ORCID: 0000-0002-2572-8407

Prezentat la 27.09.2021